

Església Vella

Sant Bartomeu del Grau

Ubicació

Comarca: Osona
Lloc/Adreça: carretera del Bingrau
Emplaçament carretera del Bingrau, a l'est del nucli urbà, trencant a la dreta, a l'inici del camí del cementiri

Coordenades:

Latitud: 41.97969
Longitud: 2.18364
UTM Est (X): 432369
UTM Nord (Y): 4647844

Classificació

Número de fitxa 08199-80
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Jaciment arqueològic
Estil / època: Medieval Pre-romànic Romànic Modern
Segle XI
Estat de conservació Dolent
Notes de conservació: Edifici en ruïnes
Protecció Inexistent
Número inventari si - IPA, 34
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Sense ús
Titularitat Privada
Titular: Bisbat de Vic - carrer Santa Maria 1 - 08500 Vic
Autoria de la fitxa Josep Pujades i Cavalleria / Anna Gómez i Bach
Data de registre de la fitxa: dv., 02/11/2001 - 01:00

Descripció

Restes del mur sud (uns 4 metres), aquesta precisió, però, no és molt clara, ja que podria tractar-se del mur nord per la cantonada que s'observa a l'extrem oest del mur; però aleshores no s'explica l'estructura situada a migdia de l'extrem sud del mur, ja que seria un cos edificat a l'interior de l'església, fet no massa probable. El mur que resta en peus podria no ser l'original de l'església o, en cas de ser-ho, hauria patit moltes reparacions, ja que s'aprecia una gran quantitat de teules en la seva fàbrica. El parament nord del mur és fet de pedres desbastades disposades en filades; s'hi aprecien forces afegits: el parament és molt irregular i sembla que es va produir una represa de l'estructura; s'observen, com ja s'ha comentat, teules barrejades amb les pedres i el morter. Evidentment, només l'arqueologia podrà donar respostes a alguns d'aquests interrogants. El mur presenta un gran esvoranc; en aquest lloc podria haver-hi hagut una finestra. Per les cotes de les restes conservades, s'hauria de trobar una porta, o la seva traça, al retirar la vegetació del costat nord i la runa acumulada al costat sud. Evidentment, aquesta porta només es trobarà si es tracta del mur de migdia, mai en el de tramuntana. Sembla que tenia una capella lateral afegida a l'estructura inicial de l'edifici. A la part on hi hauria d'haver l'absis s'observa un muntant, però podria correspondre a aquesta capella d'època posterior. Al sudoest de l'edifici s'aprecia una estructura circular que la vegetació i la runa acumulada no deixen apreciar correctament. Al nordoest de l'edifici hi ha una gran forat al terra que podria haver estat obra d'algun furtiu provist de detector de metalls. Moltes de les pedres dels murs de l'església estan col·locades a les feixes dels horts veïns. En el camp situat al nord i a l'est de l'església hi ha moltes restes de teules en superfície. En definitiva, el que queda són les restes arqueològiques de l'antiga església parroquial de Sant Bartomeu del Grau abans del trasllat del culte a l'actual església situada al nucli urbà. Tot el que es pugui dir de les estructures vistes d'aquest edifici són hipòtesis o conjectures que hauran d'aclarir-se en el moment de realitzar una excavació arqueològica.

Observacions:

El Projecte d'Estudi, Intervenció Arqueològica, Consolidació, Restauració i Musealització de l'Església Vella de Sant Bartomeu, va ser encarregat per l'Ajuntament de Sant Bartomeu del Grau i el Centre d'Investigacions Arqueològiques d'Osona (C.I.A.O.). Aquest projecte es troba en procés d'execució; consisteix en l'excavació, acondicionament i musealització de l'antiga església de Sant Bartomeu. La intervenció arqueològica es realitzà en dues fases: La primera (ÀTICS, S.L., al maig i juny de 2004, amb direcció tècnica de Joan Casas), tenia com a objectius avaluar l'estat de conservació de les restes, la potència estratigràfica i planificar una excavació en extensió, per la qual cosa es van dur a terme quatre cales. En la segona fase, finançada en part pel Departament de Treball de la Generalitat i per l'Institut Ramon Muntaner, amb col·laboració de l'Ajuntament de Sant Bartomeu i el CIAO, es recuperà la planta originària de l'església i s'assentaren les bases pel projecte de restauració i museïtzació de l'indret. La intervenció arqueològica realitzada el 2004 i 2005 ha permès documentar una església pre-romànica, del segle X o fins i tot anterior, de planta de creu, de la que es conservarien les parets septentrional i occidental del braç nord i l'absis. La nova església serà d'una sola nau i de planta de creu. Aprofita el braç situat al nord, però fa desaparèixer la resta de murs. Aquesta és edificada amb carreus ben escairats de filades regulars i amb coberta de pedra de volta de canó reforçada amb dos arcs torals (es conserva el brancal al mur de tramuntana i dues fonamentacions dels basaments al de migdia). Un retall a la fonamentació ens fa pensar que la portalada es situaria a la façana meridional, tot i no quedar-ne vestigis. Possiblement existí un atri o petit pati d'accés situat a migdia, tot i que no podem datar-lo amb exactitud. Poc després s'adossà al braç de tramuntana un nou cos que obligà a destruir el mur que el tancava per l'est, creant un espai molt més ample, i alhora les parets es recobriren d'un arrebossat del qual tan sols n'ha quedat una petita mostra a la paret nord del braç primerenc. Hipotèticament podria tractar-se d'una torre-campanar que en substituís un d'espadanya. Posteriorment es construeix un mur travessar al presbiteri, que podem datar pels

fragments de ceràmica de reflex metàl·lic i una moneda d'Alfons III (1299-1335) que ens situen entre els segles XV i XVI. El 1520 s'afegeix una sagristia de situació desconeguda (potser el cos adossat al peus de l'església), moment en el que s'obriria la porta occidental. Del mateix moment és la capella lateral de la verge del Roser. Per accedir-hi, es desmunta part de la façana i s'obre una petita porta lateral al costat oriental. El 1570 el pintor de Vic Jaume Bazin pinta un primer retaule i el 1607 el fuster Jaume Strada fa l'altar del Roser per 70 lliures. A la nau i en la nova capella lateral trobem diverses inhumacions excavades a la roca mare, de planta rectangular, secció quadrada amb encaixos laterals de teules i pedra per la coberta, construïdes retallant nivells alt-medievals. A finals del segle XVIII l'edifici entra en desús. Des del segle XVII el nucli de població es trobava un xic allunyat, i sorgeix la necessitat de traslladar el culte al centre de poblament. El 1780 s'inicien les obres de l'actual temple parroquial, dirigides pels germans Font, de Manlleu, reaprofitant lloses i pedres de l'antiga església. Aquesta queda abandonada el 1787, quan finalitzen les obres. La rectoria, continua essent habitada pels masovers fins ben entrat el segle XIX. Actualment s'estan excavant els nivells més antics a l'interior de l'església i a la rectoria, el possible atri i el que podria ser la sagrera.

Història

La primera referència documental al lloc de Sant Bartomeu és del 961 i correspon a la venda d'un alou del Comte Borrell al seu fill Ansulf. Tot i aquesta primera referència alguns autors atribueixen a aquest topònim un origen visigot. Fins el 997 no es fa referència explícita a l'església "*..in ipsa serra qui dischurrit ad Sancto Bartolome(o)..*". A finals del segle X ja devia tenir funcions parroquials, si bé no s'esmenten fins el 1055. L'aparició d'un bisbat a Osona a finals del segle V comportà la creació d'una xarxa parroquial al voltant de Vic. Aquest és el context dels documents on apareix l'església de Sant Bartomeu. Els primers encara fan referència al període pre-romànic i la major part els trobem a partir del segle XI quan moltes esglésies són substituïdes per nous edificis romànics i s'institucionalitzen les sagreres. Els feudals intenten apropiat-se de les parròquies per obtenir-ne el control territorial i fiscal, fet que afectarà les esglésies de Gurb i en especial la de Sant Bartomeu del Grau. Entre el segle XI i el XIII la propietat de l'església és motiu de grans enfrontaments entre els bisbes vigatans i els senyors del Castell de Gurb, documentat l'any 886. Les vicissituds finiren quan vers l'any 1035 el bisbe Oliva féu una concòrdia amb Bernat Sendred de Gurb, senyor del castell, en la qual li cedí el domini de quatre esglésies durant la vida del fill, que havia de ser clergue. Aquest pacte no es complí posteriorment i de nou aparegué un violent conflicte entre ambdues parts fins que intervingué Ramon Berenguer II, el qual aconseguí que el bisbe de Vic, Berenguer Sunifred de Lluçà i Guillem Bernat de Queralt i el seu fill, Bernat Guillem signessin una concòrdia per la qual el bisbe cedia durant les seves vides, tres de les quatre esglésies del terme del castell de Gurb, entre les quals hi havia la de Sant Bartomeu del Grau. A la mort dels personatges es degué renovar el conveni, ara ja només amb els delmes de St. Andreu de Gurb i de St. Bartomeu del Grau, situació que durà fins el 1165, quan, a la mort de Berenguer II de Queralt, es féu un nou conveni amb la mare d'aquest, Sança d'Anglesola, ja només amb la meitat del delme d'ambdues parròquies. A la mort d'aquesta, es degué incorporar definitivament als dominis episcopals. Es desconeixen amb exactitud quines vicissituds afecten l'església a partir de llavors. A mitjans del segle XIII existia un petit nucli habitat a redós de l'edifici, just en l'espai dedicat a la sagrera. Sembla ser que la pesta bubònica que assolà el Principat el 1348 anorregà el citat poblament. Durant el segle XVI, mentre St. Bartomeu obté l'autonomia del terme de Grub, es té notícia de l'afegit d'unes capelles laterals i una sagristia. Subsistí fins el 1780, any en que fou construïda una nova església al poble actual, on es traslladaren les funcions parroquials. Abandonada l'església vella, restà sense culte i avui està totalment en ruïnes.

Bibliografia

CASAS, Joan. (2005a). Memòria de la intervenció arqueològica a l'Església Vella de Sant Bartomeu del Grau. Sant Bartomeu del Grau. Osona. Inèdita. PLADEVALL, Antoni; BENET, Albert (1984). "Sant Bartomeu del Grau". Catalunya Romànica. Vol. II, Osona-I. Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona. Mapa: Osona-24. Mapa Comarcal de Catalunya, 1:50.000. Institut Cartogràfic de Catalunya. Format CD, versió 1.0; informació actualitzada a setembre de 1998. Barcelona, 1998.

